

Archeologie českých zemí

pozdní středověk, novověk

10. Reformační hnutí (husitství, protestantismus).

Táborští bojovníci byli obvykle sedláci a často i s rodinami přecházeli z posádky do posádky.



Husitské války

- 1380** – skonala kardinál Jan Očko z Vlašimi, litomyšlský biskup Albrecht ze Šternberka a olomoucký biskup Jan ze Středy
- 1392/1393** – spor Václava IV. s arcibiskupem Janem z Jenštejna (kvůli zřízení biskupství Plzni)
- 1394:** král v Berouně zajat a internován; osvobozen Janem Zhořeleckým
- 1400:** sesazen z římského trůnu
- 1402/1403** – uvězněn podruhé z podnětu bratra Zikmunda (Schaunberg v Horních)
- 1410:** po smrti druhého římského krále Ruprechta Falckého kurfiřti zvolili Zikmunda a pak Jošta
- 1414:** římským králem korunován Zikmund Lucemburský
-
- 1402: Jan Hus:** kázání v Betlémské kapli: sekularizace církevního majetku v duchu apoštolské chudoby
- 1402 – 1403:** v Českém království propukla občanská válka
- 1409** – Kutnohorský dekret: změna poměru hlasů v pražském vysokém učení (3:1)
- 1410** – arcibiskup Zbyněk Zajíc vyhlásil nad Prahou interdikt kvůli šíření Wycliffových spisů (do 20 km)
- 1411** – po smrti arcibiskupa Zajíce král kontroloval obsazování úřadu, císařem Zikmund Lucemburský
- 1412** – odpustkové bouře v Praze: poprava tří stoupenců reformy
- 1414: Kostnický koncil** – svolán Zikmundem Lucemburským: **Jan Hus** se na žádost Zikmunda účastnil koncilu v Kostnici
- 1415** – odsouzen církví v inkvizičním procesu a předán světské spravedlnosti k popravě upálením podle kanonického, tzn. církevního práva (*ius canonicum*) a ne podle civilního (*ius civile*)
Zikmund zprvu žádal Husovo propuštění, ale byl odmítnut

- **1436** – porážka polních vojsk u Lipan ukončila husitské boje: mniši se vraceli do klášterů (obnova)
 - **basilejská kompaktáta**: dohoda mezi umírněnými husity a katolíky na koncilu v Basileji (přijímání podobojí)
- **1485** – znovu potvrzeno na zemském sněmu v Kutné Hoře
 - v rámci **náboženského smíru** povoleny 2 konfese:
 1. katolická
 2. ultrakvistická (kališnická) – z lat. sub utraque specie (pod obojí)
 - rozdělení vlivem německé reformace na 2 křídla:
 - a) staroutrakvisté: spolupráce s katolíky
 - b) novoutrakvisté: po Lutherově vzoru žádali nezávislou církev na Římu
 - dvojvěří: netýkalo se luterství a Jednoty bratrské
 - čeští evangelíci: církve podobojí, luteráni a Jednota bratrská

Archeologické výzkumy

- **Konec 19. stol.** – amatérské výzkumy lokalit spojených s husitstvím
 - Kozí Hrádek – 1899: Josef Švehla**
 - Žižkův dvorec v Trocnově – právník Jan Petřík (kdy?)**
 - Tábor – 1892 až 1896: František Mášek, později Josef Švehla a Martin Kolář**
- **1923 – Jihočeská společnost pro zachování husitských památek v Táboře:** pokračování v průzkumech
Sezimovo Ústí, Tábor, Kozí hrádek, Trocnov
- **Příběnice: 1939 – 1940 – tábořský učitel Fr. Kroupa:** hrad Oldřicha z Rožmberka, kde byl vězněn Václav IV., 1420 dobyt
1846 – Dobroslava Menclová ze SAÚ
- **Betlémská kaple: 1948 – Ivan Borkovský**
- **1951 – Vladimír Denkstein:** program výzkumu
 - 1. architektonické památky
 - 2. zaniklé vesnice
 - 3. bojiště a místa vojenských akcí

- **1952 – Historicko-archeologické oddělení Národního muzea:** výzkum husitských lokalit
 - **Nový Hrad u Kunratic:** polní tábor, obléhán husity na přelomu let 1420 a 1421
(ve filmu Proti všem Otakara Vávry)
 - **Příběnice** – hrad Petra z Rožmberka, kde byl vězněn Václav IV., 1420 dobyt (ve filmu Jan Žižka)
 - 1954: Antonín Hejna

- **Sion** – útočiště hejtmana tábořské strany Jana Roháče z Dubé proti Zikmundovi r. 1437 (zal. 1426)
 - 1961 – 1964: Eva Jánská** – Vojenské muzeum a Oblastní muzeum v Kutné Hoře
 - 2011:** Petr Koscelník ze Západočeské univerzity v Plzni, revize starších poznatků

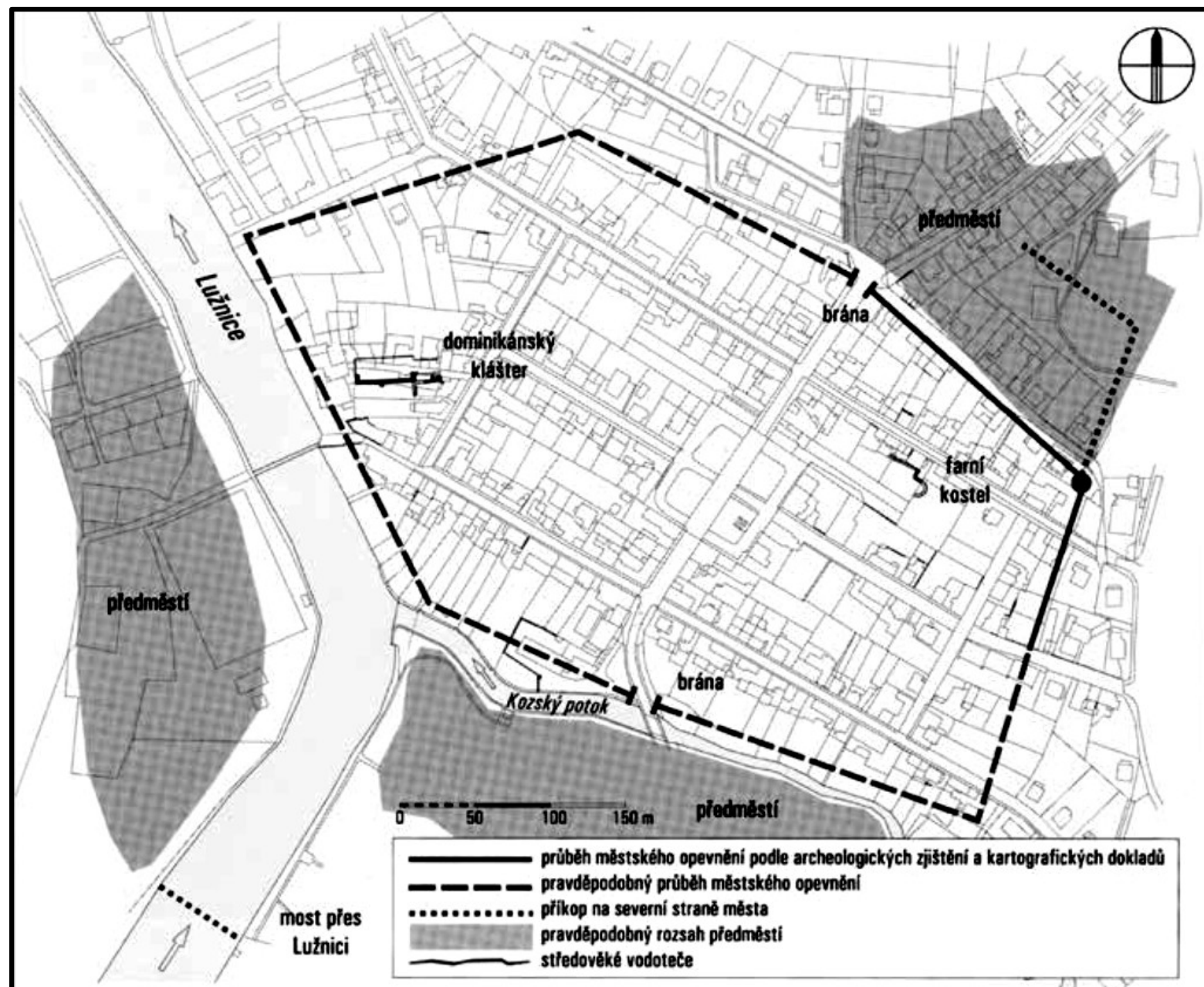
- **Sezimovo Ústí – Konec 19. stol. – Fr. Mášek:** výkopy v okolí Klášterní ulice: pozůstatky klášterního kostela
 - **Martin Kolář:** místní profesor, zájem o středověké dějiny Ústí
 - **Josef Švehla:** učitel a průkopník archeologie, odkryvy ve městě i na předměstích
 - **1947 – 1948:** F. Mášek a J. Švehla – výzkumy v prostoru hřbitova a farního kostela
 - **1950:** výzkum zaniklého města zařazen do plánu ARUP: program výzkumu husitských památek
 - **1962 – 1985:** výzkum levobřežního předměstí: ARUP
 - **od 1973:** participovalo Husitské muzeum v Táboře: Miloš Drda, Rudolf Krajíc
 - 20 usedlostí: 2. pol. 13./2. pol. 14. až 1420

Zánik Sezimova Ústí

- **Poloha** – na soutoku Lužnice a Kozského potoka: jádro + 3 předměstí
- **1419** – **husité**: vytlačeni ze Sezimova Ústí
 - část přežívala v okolních lesích: chiliastické vize o příchodu Spasitele, který vymýtí zlo
 - představa, že když zlo odstraní sami, Kristus se nakonec ukáže
 - 10. – 14. 2. 1420: vypočítán příchod Krista, který měl nastolit nový věk tisícileté spravedlivé říše
- **21. 2. 1420** – na popeleční středu husité město dobyli, ale ze strategických důvodů se přesunuli na nedaleký ostroh nad Lužnicí a Tismenickým potokem, zvaný Hradiště, kde založili Obec hory Tábor – **dnešní Tábor**
Vavřinec z Březové: Husitská kronika: „...sami se po jistém času, město Ústí ohněm spálivše, s ženami, s dětmi na horu Tábor přestěhovali...”
- **30. 3. 1420** – Ústí srovnáno se zemí a vypáleno do základů
- **20. léta 19. stol.** – **město**: obnovení středověké centrum a znovu zastavěno
 - **Předměstí**: levobřeží od 60. let archeologicky zkoumáno 25 let („české pompeje“)

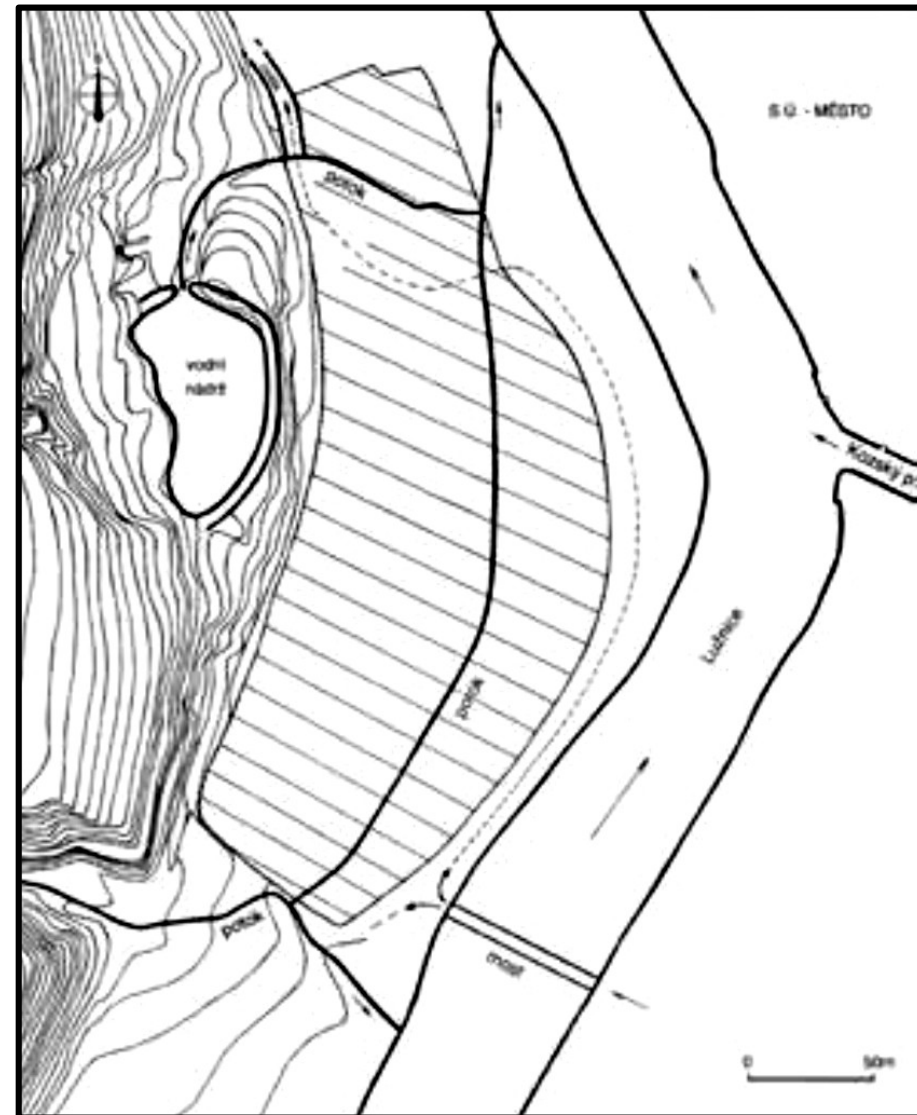
Sezimovo Ústí

- Středověké poddanské město řemeslnicko-zemědělského charakteru se třemi předměstími, jejichž vývoj a sídelně-provozní poměry vycházely z potřeb města.
- Levobřežní předměstí (zaniklé) mělo charakter výrobní příměstské oblasti.
- Ostatní ústecké aglomerace se zaměřily na zásobování městského trhu potřebnými produkty a na služby.



Levobřežní předměstí

- **Poloha:** řemeslnické předměstí mezi svahem a Lužnicí,
od jihu Pracovský potok
20 usedlostí (16 zkoumáno archeologicky)
- **Vodní systém:** S – J: umělé koryto potoka vedené středem
Z svah: soustava vodních nádrží a kanál
kolem severního kanálu 6 usedlostí
- **Parcely** – šířka: 18 a 30 m (60–90 stop)
– délka: podle vzdálenosti od svahu nebo břehu řeky
- **Řemesla** – 2 cihelny, sladovna, 5 hrnčírén, kovárna, řeznictví,
pekařství, koželužství

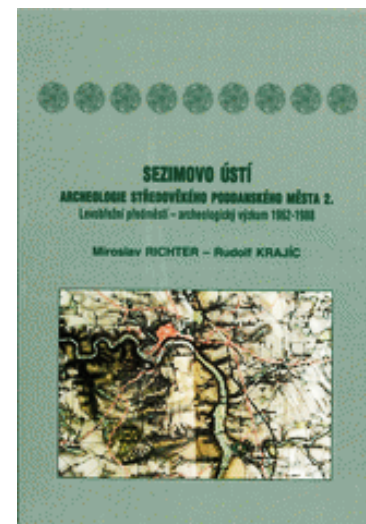


Řemeslnické předměstí kolem r. 1420:
šikmé šrafování – osídlená plocha
čárkovaně – předpokládaná cesta
(Richter & Krajíc 2001)

- **KRAJÍC, R. – RICHTER, M.:**

- nedat.: Sezimovo Ústí – archeologie středověkého poddanského města 1. Topografie a dějiny bádání. Rukopis.

- 2001: Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 2. Levobřežní předměstí – archeologický výzkum 1962–1988. Praha.

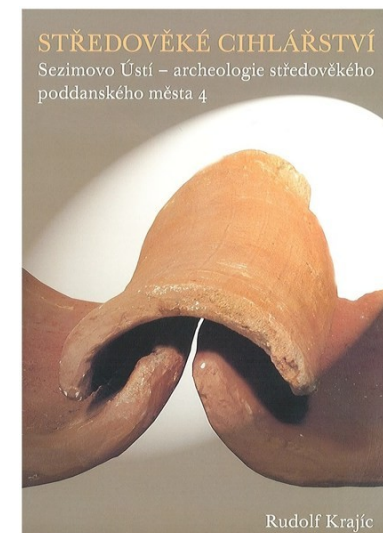


- **KRAJÍC, R.:**

- 2003: Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Díl I–II. Praha–Sezimovo Ústí–Tábor.



- 2008: Středověké cihlářství. Sezimovo Ústí – archeologie středověkého poddanského města 4. Praha – Sezimovo Ústí – Tábor.

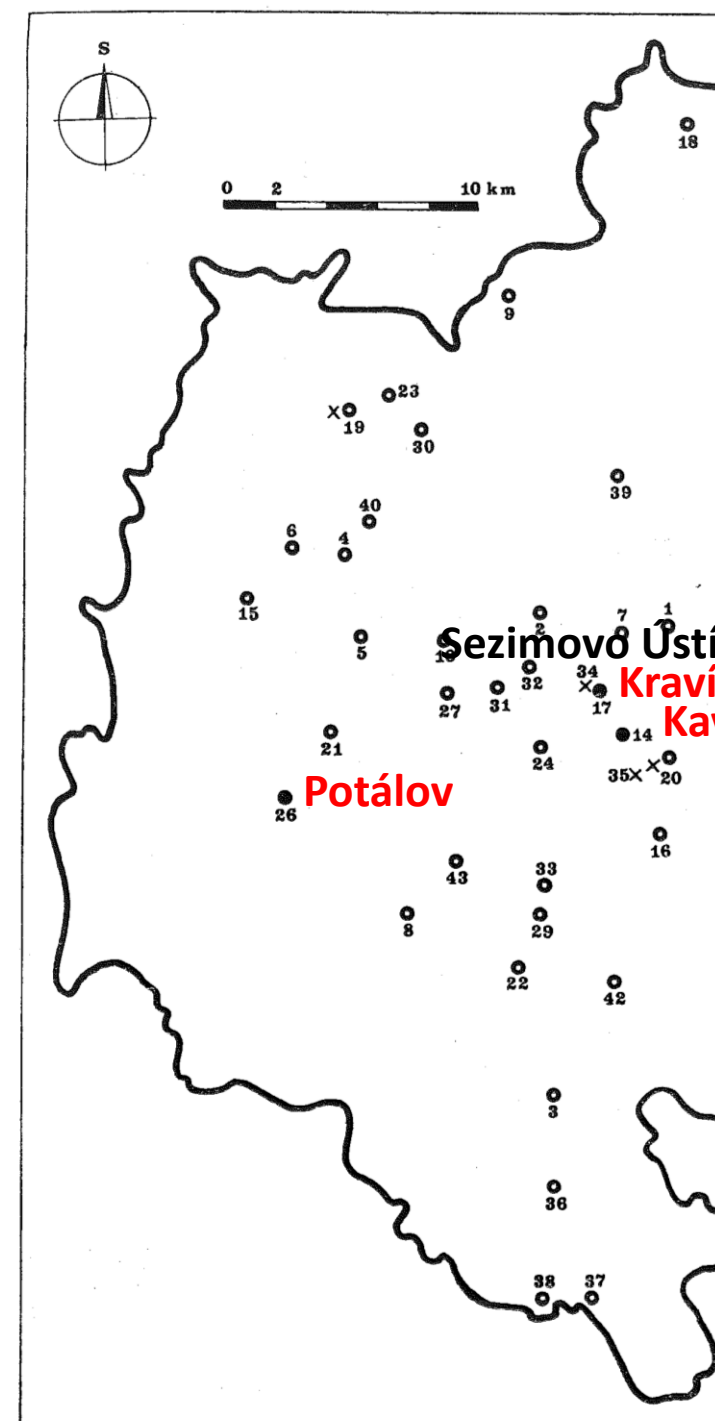


Zaniklé husitské vesnice:

- Zkoumány v okolí Sezimova Ústí:
 - 1963: ARUP: Zdeněk Smetánka
 - 1973: Husitské muzeum: Miloš Drda, Rudolf Krajíc
 - povrchová prospekce
 - výzkum: Kavčí, Kravín, Potálov

1. Mapa okresu Tábor se zaniklými vesnicemi:

1. Borovice, 2. Čabel, 3. Dráchov, 4. Dražice, 5. Dražičky, 6. Drhovice, 7. Samota Čásenský (dvůr Bořichov), 8. Hlavatce, 9. Hoštice, 10. Horky u Tábora, 11. Hroby, 12. Chrbonín, 13. Chýnov, **14. Kavčí**, 15. Kášovice, 16. Košice-Habří, **17. Kravín**, 18. Kříženec, 19. Leština, 20. Lipí, 21. Malšice, 22. Nedvědice, 23. Nový Kostelec, 24. Planá n. l., 25. Pořín, **26. Potálov**, 27. Radimovice u Želče, 28. Rodná, 29. Rybova Lhota, 30. Revnov, 31. Sedlec-Lhota Samoty, **32. Sezimovo Ústí**, 33. Skalice, 34. Smolín, 35. Strakačov, 36. Veselí-Mezimostí, 37. Vlkov I pískovna, 38. Vlkov II Horusice pískovna, 39. Vřesce, 40. Výrec, 41. Třebějice, 42. Zvěrotice, 43. Želeč.

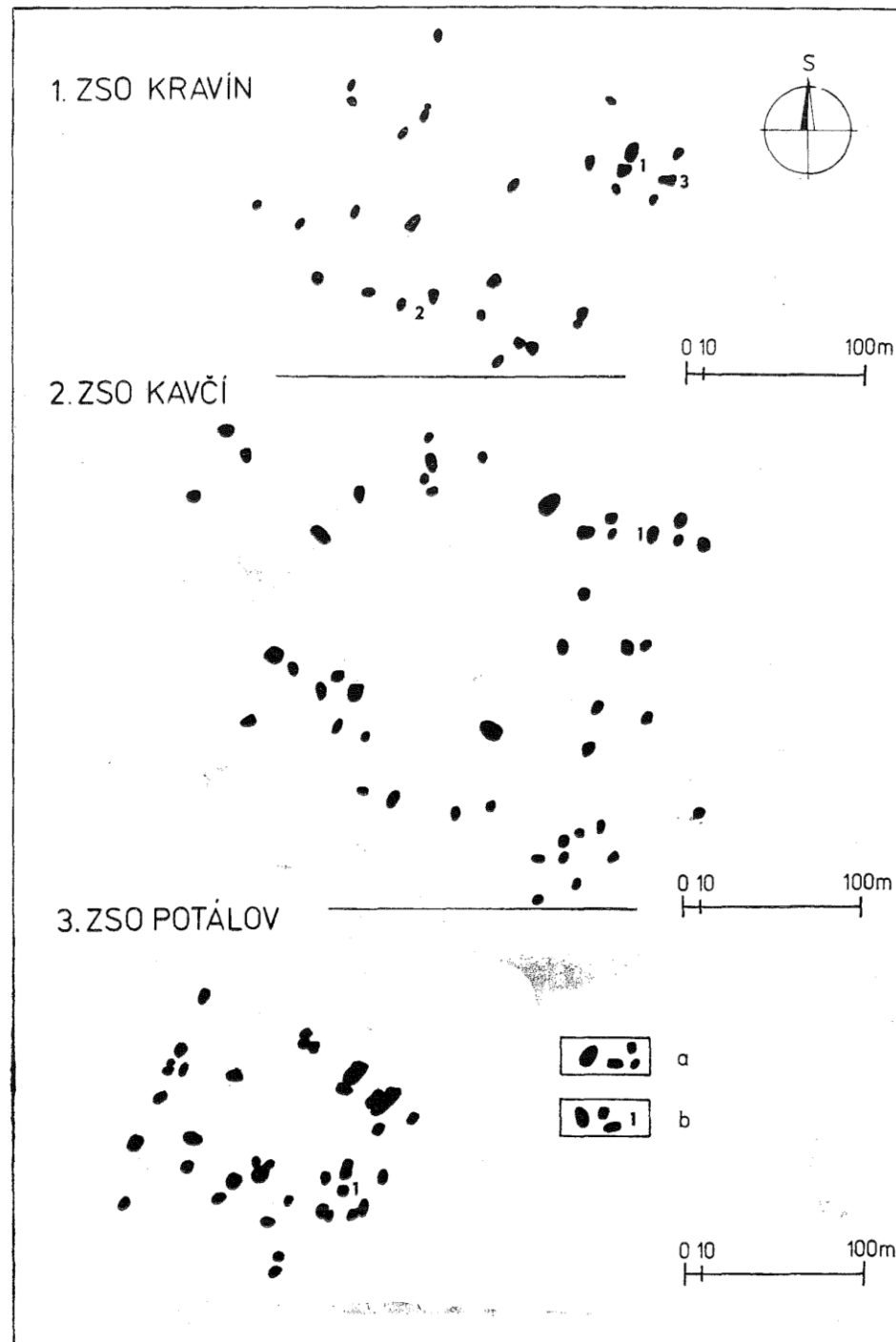


Vesnice na Tábořsku

- **Uspořádání** – nepravidelné: tzv. rozptýlený typ vesnice **Kravín** (k. ú. Turovec)
 - návesní typ: **Kavčí** (k. ú. Planá n. L.) a **Potálov** (k. ú. Čenkov u Malšic)
- **Obytné objekty** – jednoprostorové čtvercové nebo obdélné se zahloubeným suterénem: hl. až 200 cm
- **Konstrukce** – srubová, zakrytá sedlovou střechou s dřevěným šindelem (Nálezy ve studnách)
 - 2 způsoby: a) na úrovni terénu vně zahloubení
 - b) na zídku spojenou jílem – na vyzdění suterénu nebo na úrovni terénu
 - zpevnění vnějších rohů masivními kameny: někdy v základu
 - vstup do suterénu: schodovitou šíjí (někdy po bocích kamenná plenta)
 - schodkovité lavice podél stěn: úložný prostor (Potálov: podél severní stěny, š. 60 cm, v. 20 cm)
 - vnitřní členění domu: kúlové jamky
- **Topeniště** – otevřené ohniště kruhového půdorysu: zahloubeno do podloží a vymáháno mahanicí (cca 25 cm)
 - ohniště s předpeční jámou a zásobnice (kamnovec), jištěná cihlami a dlaždicemi
- **Zásobní jámy** – v rohu: kruhové: Ø 100 – 140 cm, hl. cca 50 cm pod podlahou
 - někdy s vloženými zásobnicemi: v. 40 – 70 cm
 - funkce: zásobní nebo chladicí

Zaniklé středověké vesnice

Půdorysy s vyznačením objektů.



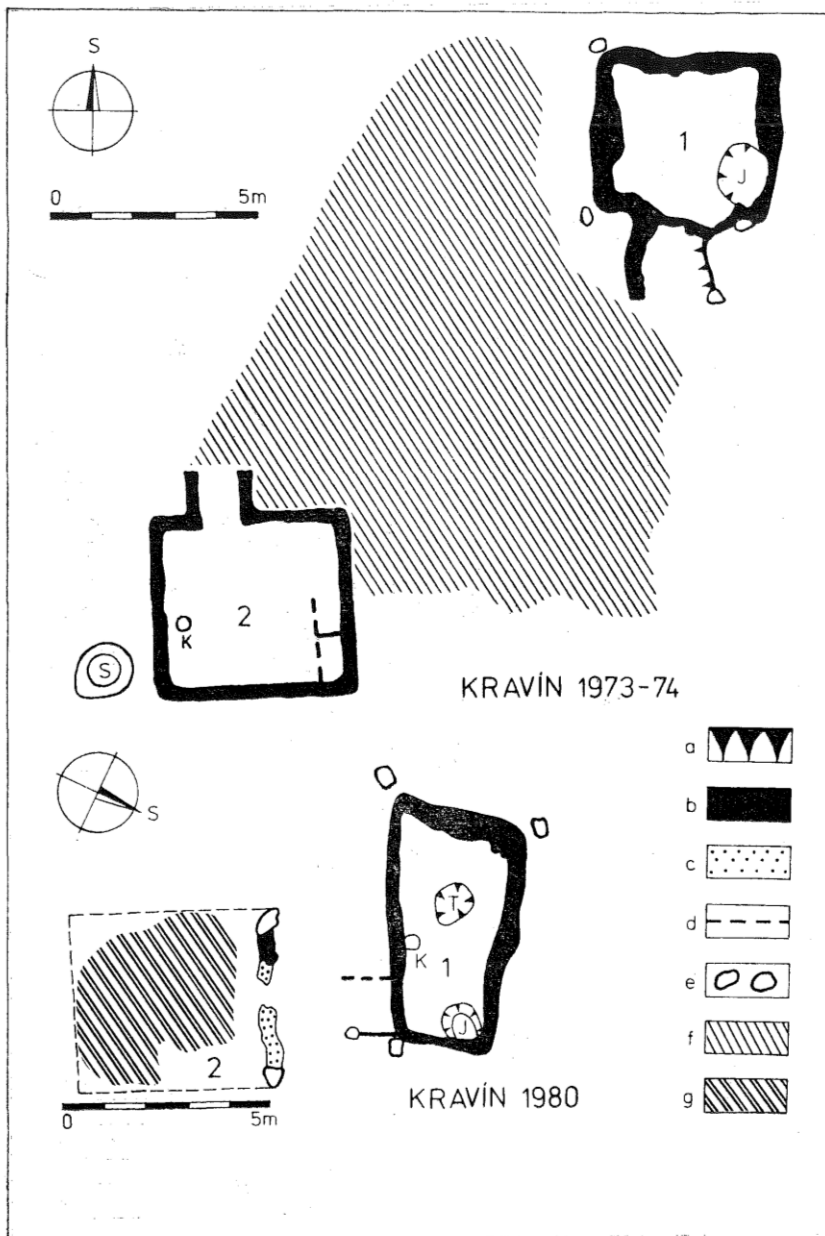
Krajíc, R., Současný stav poznání
hmotné kultury na Táborsku,
Husitský Tábor 1983-1984, 5-7,
47-82.

Kravín

Sídelní objekty
zahlobené: 1 a 2
nezahlobené obj. 1 a 2

a-sklon terénu
b-kamenné plenty
c-stěny s cihlami
d-průběhy objektů
e-kámen
f-dlážděná plocha
g-rozhraní destrukce

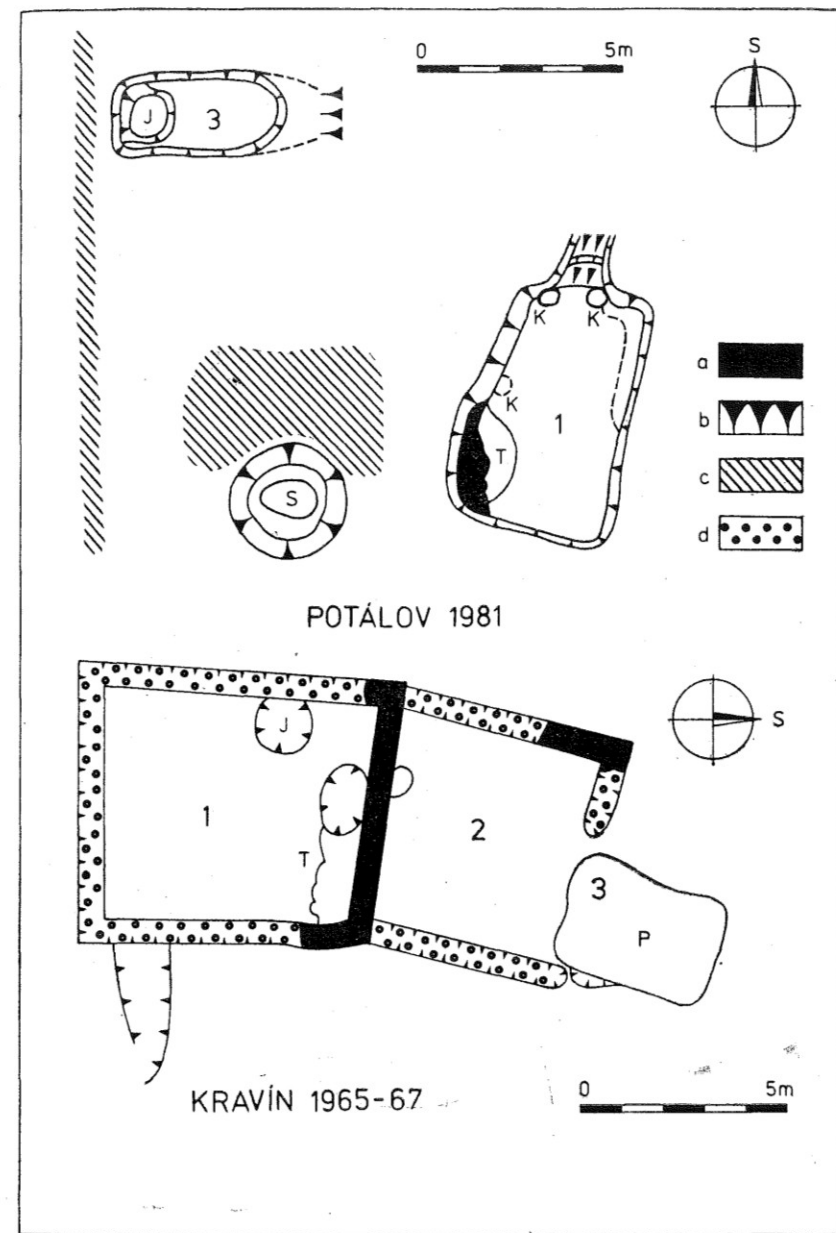
1-jáma
K-kůlová jáma
T-topeniště
S-studna



Potálov, Kravín

a-kamenné zdi
b-sklon terénu
c-plocha s kameny
d-negativ stěn

J-jáma
K-kůlová jáma
P-pec
S-studna
T-topeniště.

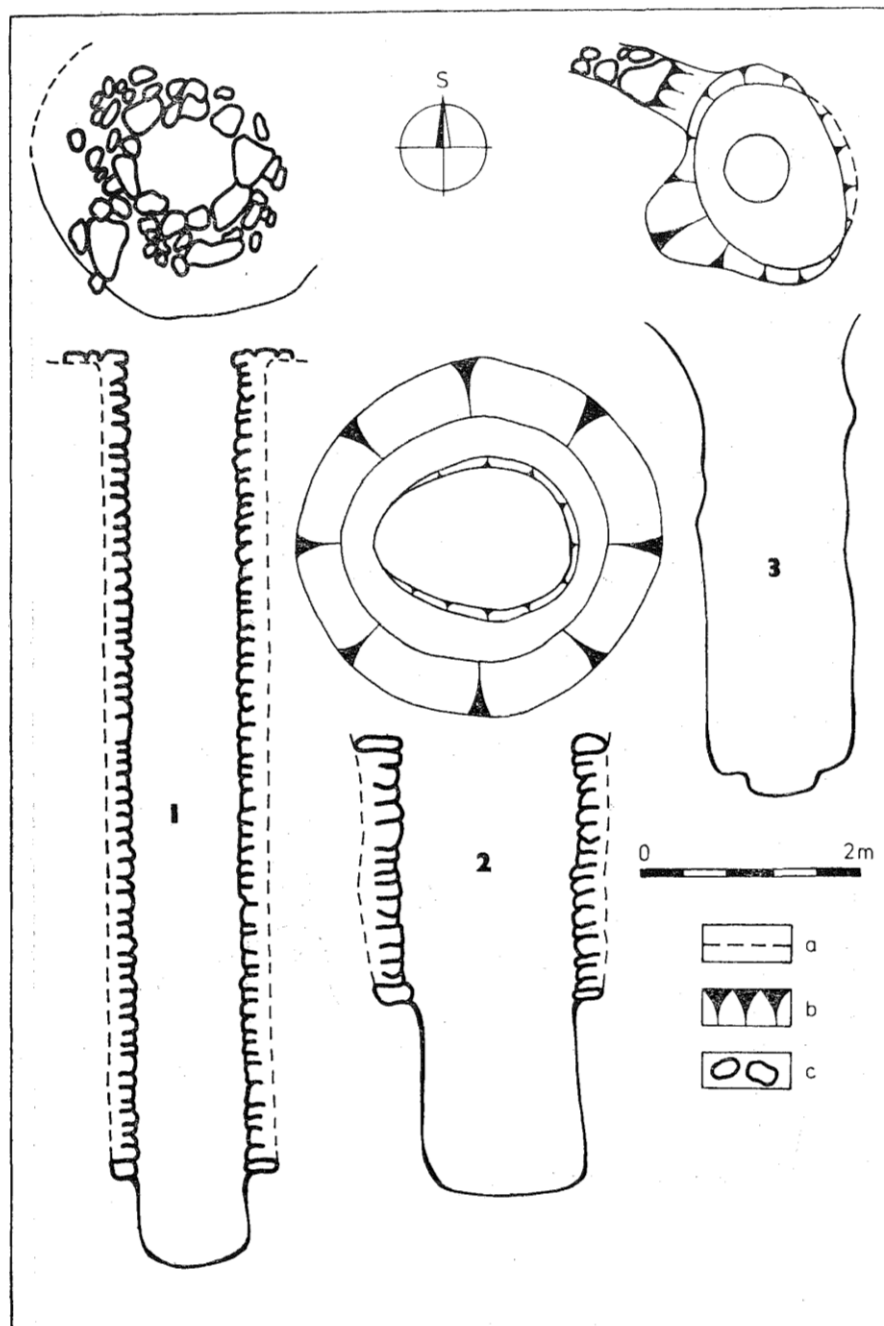


- **Hospodářské objekty** – skladovací prostor a drobné řemeslné činnosti
 - rozměry: menší než obytný dům, bez vstupní šíje
 - přístavky spojené s domem: některé měly kamennou podezdívku
 - stavby samostatně stojící: shodně orientované, paralelní stěny, obrácené vchody
- **Studny** – starší: 2. pol. 13. – poč. 14. stol.: zahlobená do podloží, oválná 140–175cm, hl. 410 cm
ve středu dna odkalovač: Ø 60 cm, hl. 20 cm
 - mladší: 14. – poč. 15. stol.: průřez: kruhový až oválný, Ø 80 – 90 cm, hl. cca 8 m
vnitřek: kamenné obložení
nad: srubové ohrazení se stříškou krytou šindelí, železný rumpál
okolí a příchod: vydlážděn kameny
- **Výrobní objekty** – Kravín: chlebová pec, d. 2m
 - Potálov: kovářská dílna

Studny:

- 1-Kravín: první pol. 15. stol.
- 2-Potálov: druhá pol. 14. stol.
- 3-Kravín: 13./14. stol.

a-průběh stěn
b-sklon terénu
c-kámen



- **Materiál – kámen:** lomový – podezdívky, roubení studní, plenty aj. Granitový aplít – dovoz z okolí Tábora
 opracované články: práh, ostění, klenební žebra (podobné v Sezimově Ústí)
 - **dřevo:** stavební články nadzemních konstrukcí: trámy, desky, šindele
 - **pojící materiály:** a) hlína/jíl: omazávky stěn, ohnišť b) maltovina: vzácně
 - **cihly:** d. 24,5–25,5 cm, š. 12–13 cm, v. 6,5 cm, hmotnost cca 3,200 kg dovoz (tvarovky)
 - **dlaždice:** horní část a boky hladké, spodek hrubý

- **Kovové nálezy** – A. Stavební kování: hřeby, skoby, petlice, očko s trnem (úvazové oko), zámky, klíče, zástrčky, kování
 - B: Řemeslnické nástroje: nebozez, kovadlinka – babka, dláta, kleště, klíny, brousek
 - C: Zemědělské nástroje: kopinaté radličky (z rádla bez plazu), motyka – kratec, hrábě
 - D: Vybavení domácnosti: 2. pol. 14. – 1. pol. 15. stol.
 - a) keramika: hrnce, džbány, poklice, trojnožky, misky, poháry, kahany
 tvary okrajů: okruží, vodorovné, ovalené, podříznuté
 materiál: tenkostěnná – šedá (hlazená, leštěná); hrubá – hnědočervená, zásobní
 výzdoba: rádélko, písmena (gotická minuskula)
 - b) kovy: nože
 - c) dřevo: dřevěné nádoby, soustružené

- **Kovové nálezy** – E. Jiné: Výstroj koně – podkovy s otvory pro podkováky, hmatcem a ozuby
 - hřeblo: k očištění koňské srsti

Zbraně – kopí: k lovu

- šipky: hroty šípů do samostřílů (kuší)

Doklady výrobní činnosti: strusky (kovářský odpad)

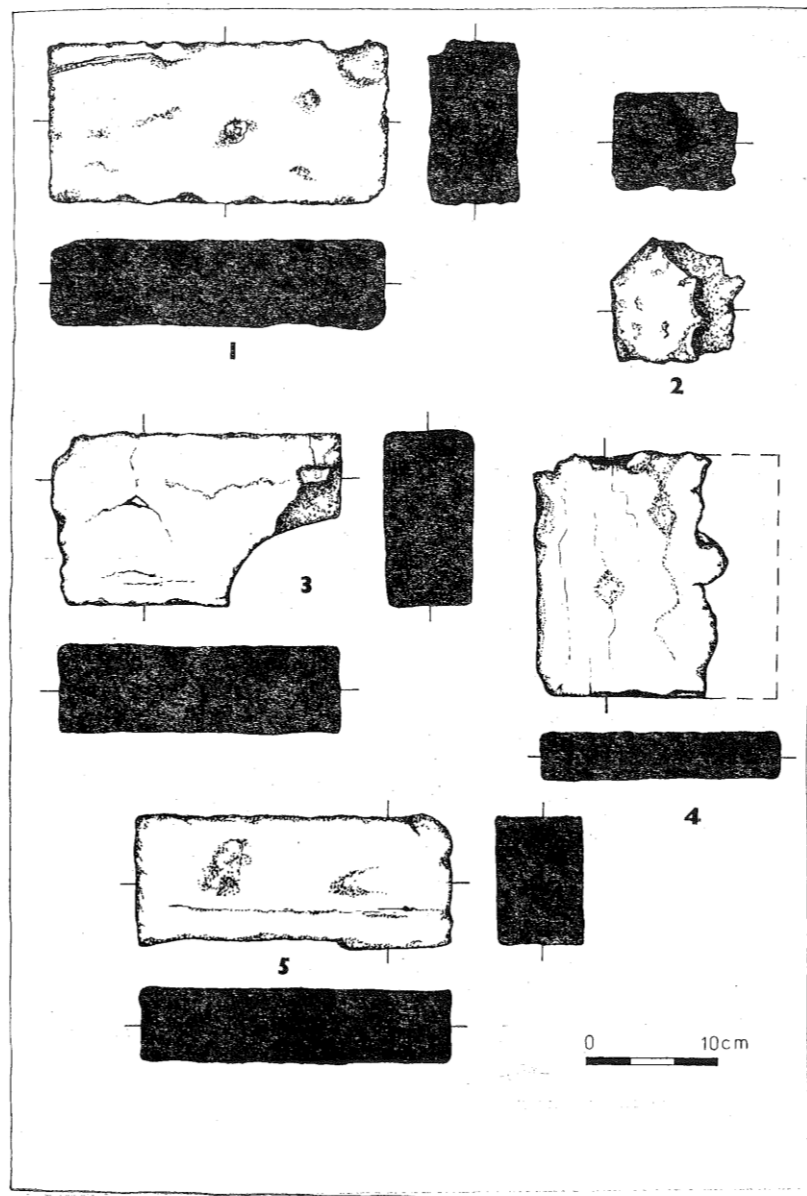
železité pískovce a břidlice (chudá železná ruda, naleziště u Chýnova)

hrudky kaolínu: ložiska u Sudoměřic, u Bechyně, Božetic

Osteologický a palebotanický materiál

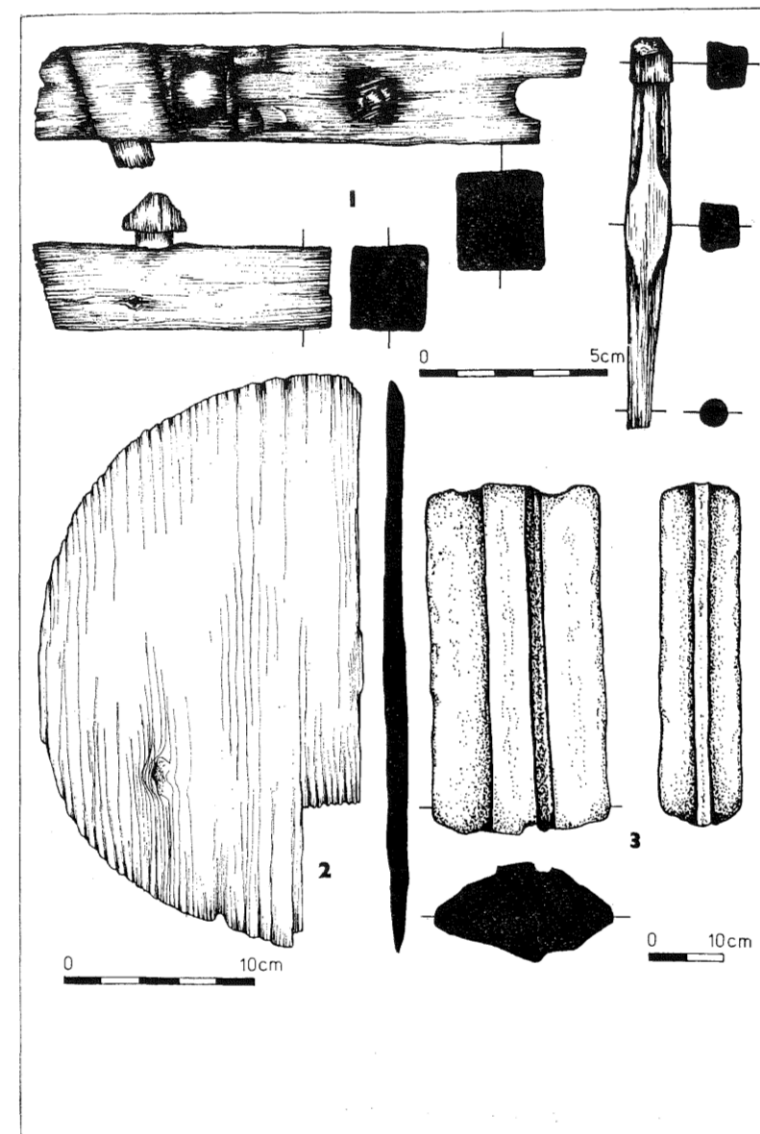
Stavební materiál z pálené hlíny:

Kravín - cihly (1, 5), formovky (2, 3) a dlaždice (4).



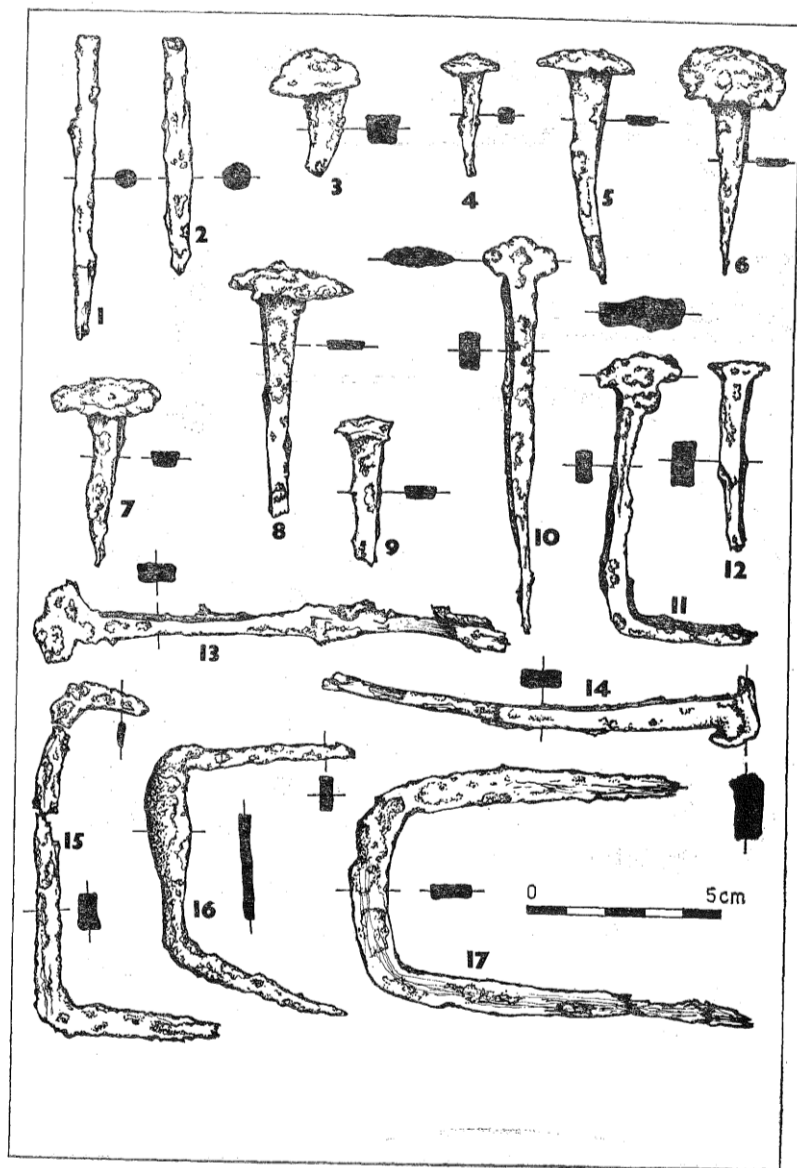
Dřevěné a kamenné předměty:

Kravín: pracovní část hrabí (1) a dno vědra (2), klenební žebro (č. 3).



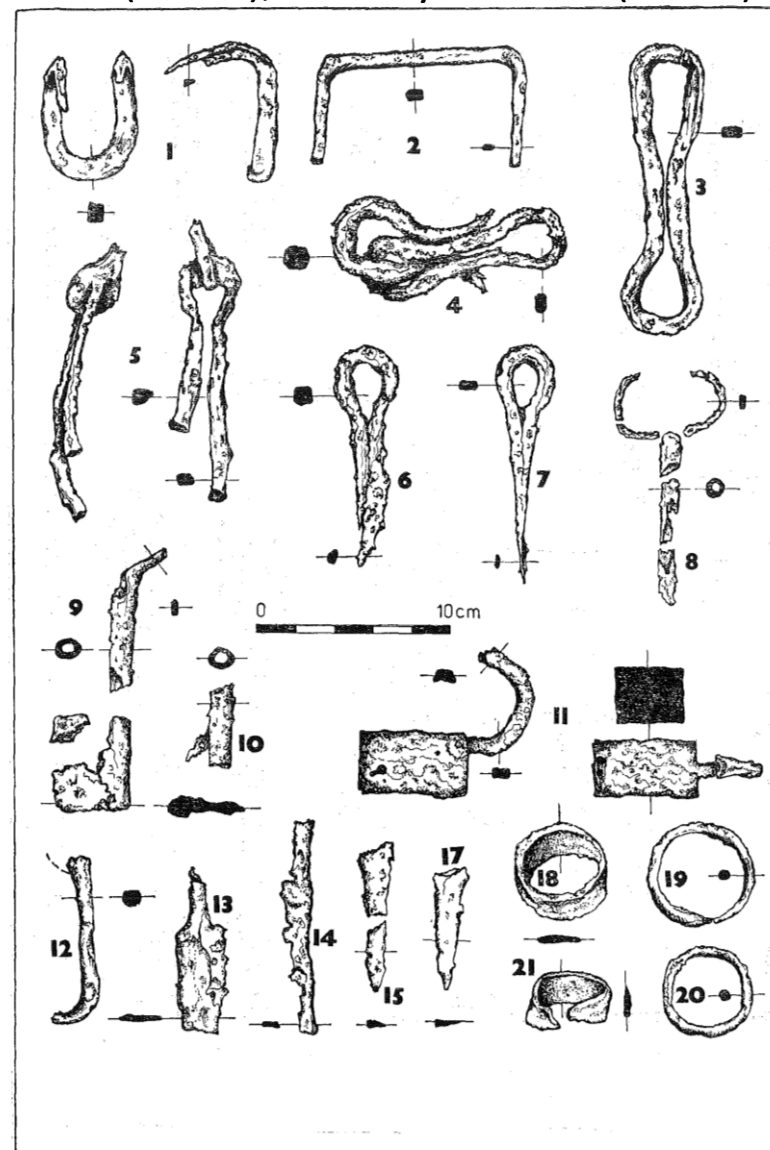
Konstrukční stavební kovové předměty:

Kravín: hřeby (1-13) a skoby (14-17).



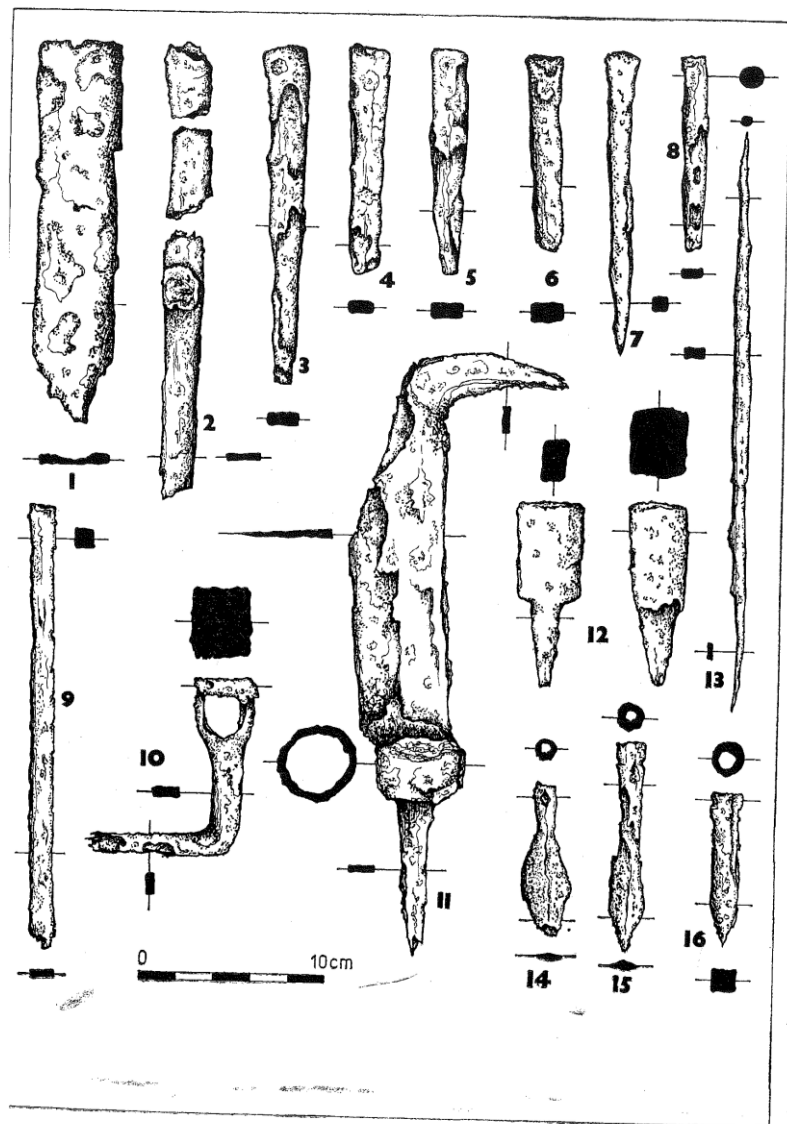
Kovové předměty:

Kravín: „U“ skoby (1, 2), petlice (3-5), oka s trnem (6, 7), klíče (8-10), visací pružinový zámek (11), háček (12), zlomky nožů (13-17), kroužky z kování (18-21).



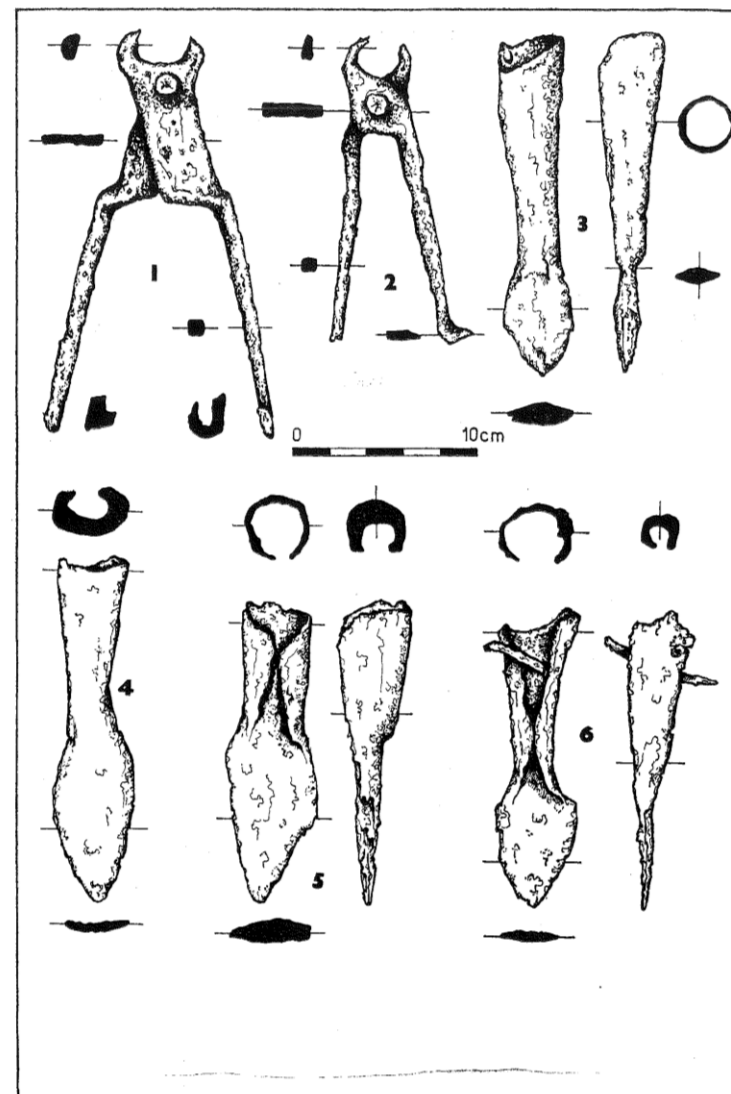
Kovové předměty:

Kravín: klíny (3-8), dláto (9), kovadlinka (12),
šipky do kuší (14-16), neurčené předměty (10, 13).



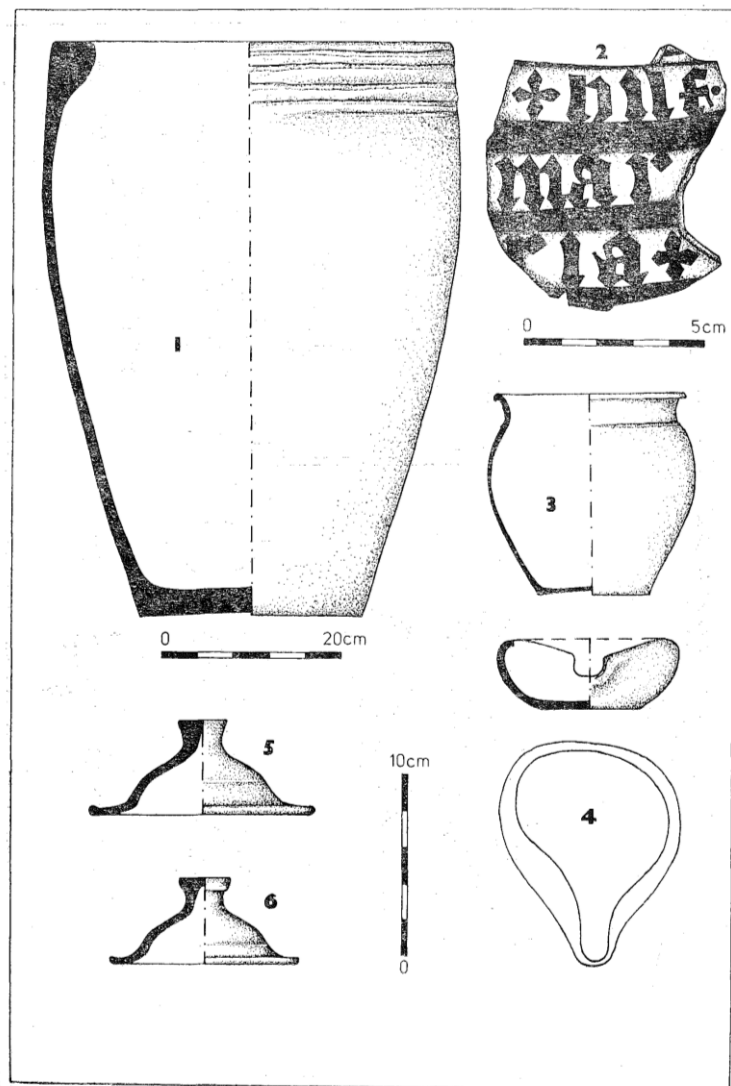
Kovové předměty:

Kravín: kleště (2), hrot kopí (3), kopinaté radličky (4-6).
Potálov: kleště (1).



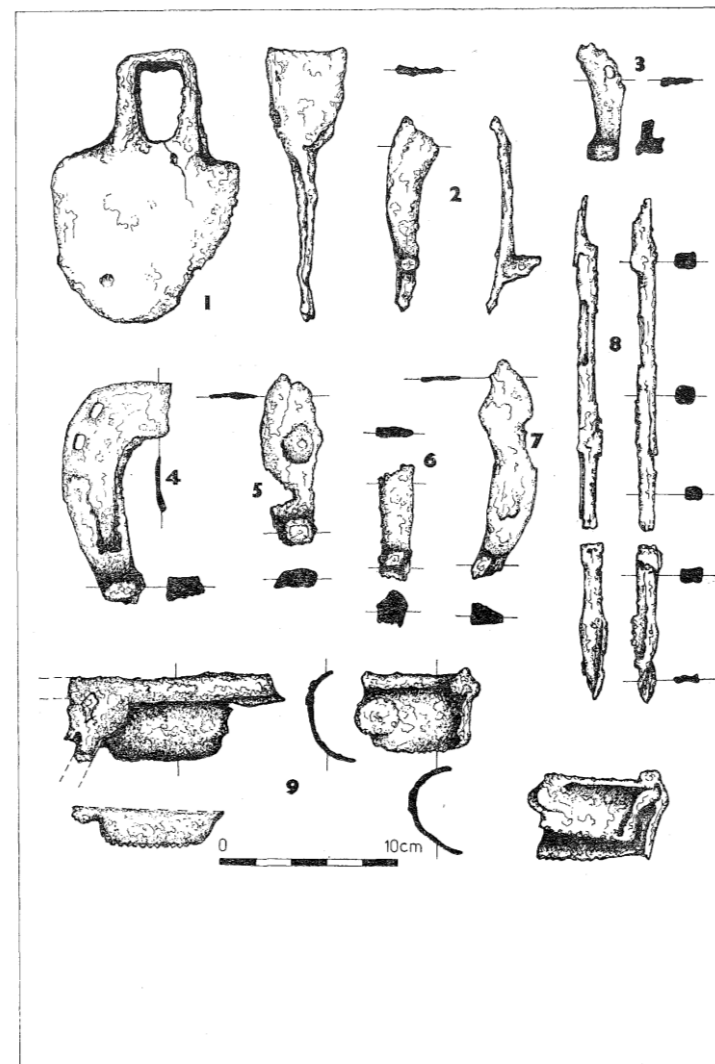
Keramika počátku 15. stol.:

Kravín: kuchyňská a stolní (3-6), zásobní tvary - zásobnice (1), výzdoba gotickou minuskulou na hrncovité nádobě (2).



Kovové předměty:

Kravín: motyka (1), části podkov (2-7), nebozez (8), hřeblo (9).





Infundo

Nalévám

vinum do michi bibo de ista olla potum quem

vino a dávám sobě, piji z této nádoby nápoj, k

habes ad delicta. Amen

máš na viny. Amen.



Tzv. Husův hrneček

Kraly slawny Kryste dobry zboha otcze rožený Synu Marie dayz...



Kartuziánský klášter v Dolanech u Šternberka

- **1392 – 1409:** vystavěn kartuziány z Tržku Litomyšle
- **Statky kartuziánů:** Dolany, Toveř, Moravičany a Palonín
- **Převor:** Štěpán z Melic – proti Wiklefovi a Husovi
„devotio moderna“
- **2. 2. 1425** – obsazen husity jako opěrný bod proti
katolické Olomouci
- **1437** – olomouckými měšťany rozbořen
- **1962 – 1975:** výzkum Václav Burian
- Vítek, T. – Foltýn, D. 2005: Dolany (Olomouc). Zaniklá
kartouza „Vallis Josaphat“ s kostelem P. Marie (Kartouzka). In:
Foltýn, D. a kol. Encyklopedie moravských a slezských
klášterů, 274-277

ARCHEOLOGICKÉ PAMÁTKY STŘEDNÍ MORAVY

Svazek 13

KARTUZIÁNSKÝ KLÁŠTER v Dolanech u Olomouce

Jakub Vrána

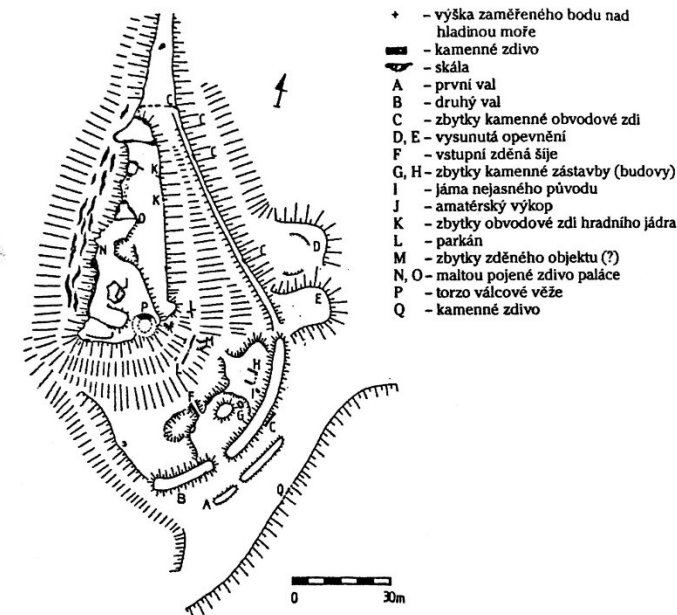
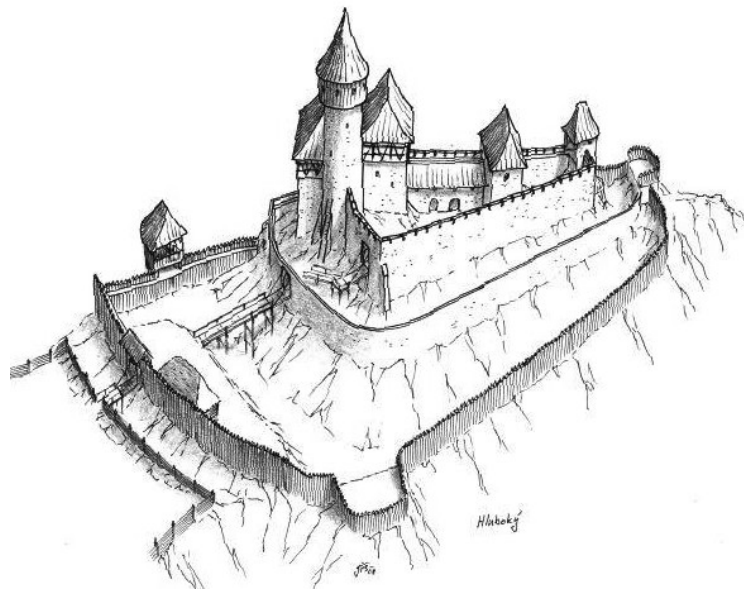


Hrad Hluboký

Hluočky – Hrubá

Voda

- **Bergfritového typu:** d. 60 m, palác 35 x 9 m
- **1340** – založen k ochraně cesty do Slezska jako sídlo olomouckého biskupa Jana VII. Volka (nemanželský syn Václava II.)
- **1351** – moravský markrabě Jan Jindřich
- **1371** – purkrabí Půta z Holštejna
- **1406** – Lacek z Kravař (od Jošta), pak Tvokrovští
- **1425** – dobyt husity (i Majetín)
- **1426** – obsazen moravským zemským hejtmanem Haškem z Valdštejna (ruiny)
 - léno Jana ze Sovince a Pňovic
- **1437** – „Pustý zámek“ (*Wüstes Schloss*)
- 80. léta – povrchový průzkum P. Kouřila a M. Plačka
- Brůnová, K. 2004: Hrad Hluboký, k. ú. Město Libavá, okr. Olomouc. Vlastivědný věstník moravský LVI (1), 46–55.



Půdorys hradu Hluboký podle Kateřiny Brůnové



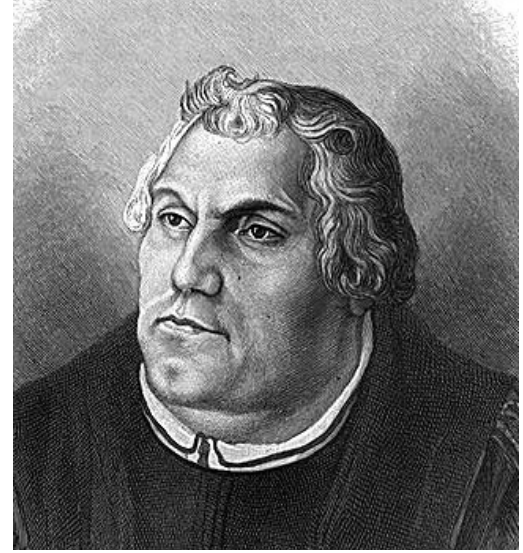
Terénní stopy obléhání hradů v husitském století

Jan Kypsta – Jiří Marounek



Martin Luther

(1483 – 1546)



- Německý teolog, kazatel a reformátor, autor duchovních, politických, pedagogických spisů.
- Narodil se v Eislebenu jako jedno z devíti dětí horníka, studoval filosofii na univerzitě v Erfurtu, kde vstoupil do augustiniánského kláštera; tam byl vysvěcen na kněze (1507), pak učil na univerzitě ve Wittenberku (1508), kde získal profesuru a začal kazatelskou činnost.
- **31. října 1517** – zveřejnil 95 tezí kritizujících poměry v církvi (odpustky), a proto byl obviněn z hereze
- **1519** – své teze musel obhajovat v disputaci s Johnem Eckem v Lipsku, v níž popřel neomylnost papeže a koncilu.
- **1521** – papežem exkomunikován (wormský edikt císaře Karla V.)
 - pod ochranou saského kurfiřta Fridricha III. Moudrého získal azyl na hradě Wartburg, kde přeložil Nový zákon do němčiny (1534: Starý zákon).
- **Představitel reformace** – žádal nápravu poměrů v církvi (renovatio – obnova)
- **Zakladatel protestantismu** – kritického náboženského hnutí, nazvaného podle protestu šlechty na říšském sněmu ve Špýru r. 1529, kde se projednávala otázka správnosti Lutherových teorií

AMORE ET STUDIO ELUCIDANDAE
ueritatis hae subscripta disputabunt Vuittenbergae, Praesidēte
R. P. Martino Luther, Arū & S. Theologiae Magistro, eius-
demq; ibidem leſtore Ordinario. Quare petit ut qui non pos-
sunt uerbis praesentes nobiscum disceptare, agant id literis ab-
sentes. In nomine domini nostri Iesu Christi. Amen.



Omnino & Magister noster Iesus Christus, di-
cendo poenitentia agite &c. omnem uitam si-
delium, poenitentiam esse uoluit.

Quod uerbū poenitentia de poenitentia sacra-
mentali (i. confessionis & satisfactionis quae
sacerdotum ministerio celebratur) non po-
teſt intelligi.

- iij) Non tamen ſolū intēdit interiorē; immo interior nulla eſt, niſi
foris operetur uarias carnis mortificationes.
- iiij) Manet itaq; poena donec manet odium ſui (i. poenitentia uera
intus) ſcilicet uſq; ad introitum regni cēlorum.
- v) Papa non uult nec poteſt, ullas poenas remittere; praeter eas,
quas arbitrio uel ſuo uel canonum impoſuit.
- vi) Papa nō poteſt remittere ullam culpā, niſi declarādo & appro-
bando remiſſam a deo. Aut certe remittēdo caſus reſeruatos
ſibi, quibus contēptis culpa prorsus remaneret.
- vij) Nulli prorsus remittit deus culpam, quia ſimul cum ſubijciat
humiliatum in omnibus ſacerdoti ſuo uicario.
- viiij) Canones poenitentiales ſolū uiuentibus ſunt impoſiti; nihilq;
morieus, ſecundū eodem debet imponi.
- ix) Inde bene nobis facit ſpirituſſanctus in Papa; excipiēdo in ſu-
is decretis ſemper articulum mortis & neceſſitatis.
- x) Indoſte & male faciūt ſacerdotes ij, qui morituris poenitētiis
canonicas in purgatorium reſeruant.
- xi) Zizania illa de mutanda poena Canonica in poenā purgato-
rij, uidentur certe dormientibus Episcopis ſeminata.
- xij) Olim poenae canonicae nō poſt, ſed ante abſolutionem impo-
nebantur, tanq; rementa uerae contritionis.

DISPUTATIO DE VIRTUTE INDVLGEN.

- xij) Morituri, per mortem omnia ſoluunt, & legibus canonū mor-
tui tam ſunt, habentes ſure earū relaxationem.
- xiiij) Imperfecta ſanitas ſeu charitas morituri, neceſſario ſecum fert
magnum timorem, tūoq; maiorē, quāto minor fuerit ipſa.
- xv) Hic timor & horror, ſatis eſt, ſe ſolo (ut alia taceam) facere poe-
nam purgatorij, cum ſit proximus deſperationis horror.
- xvi) Videntur, infernus, purgatorium, cēlum diſſerre; ſicut deſpe-
ratio, prope deſperatio, ſecuritas diſſerunt.
- xvij) Neceſſarium uidetur animabus in purgatorio ſicut minui hor-
rorem, ita augeri charitatem.
- xviii) Nec probatū uidetur ullis, aut rationibus, aut ſcripturis, q; ſint
extra ſtatum meriti ſeu augendae charitatis.
- xix) Nec hoc probatū eſſe uidetur, q; ſint de ſua beatitudine certae
& ſecurae, ſaltem oēs, licet nos certiffimi ſimus.
- xx) Igitur Papa per remiſſionē plenariā omnium poenarū, non ſimpli-
citer omnium intelligit, ſed a ſeipſo tūmodo impoſitarū.
- xxi) Errant itaq; indulgentiarū praedicatores ij, qui dicunt per Pa-
pae indulgentias, hominē ab omni poena ſolui & ſaluari.
- xxij) Quin nullam remittit animabus in purgatorio, quā in hac ui-
ta debuiffent ſecundum Canones ſoluere.
- xxiij) Si remiſſio ulla omnium omnino poenarū poſt alicui dari; certū
eſt eam nō niſi perfectiſſimis, i. pauciſſimis dari.
- xxiiij) Falli ob id neceſſe eſt, maiorem partē populi; per indifferentē
illam & magnificam poenae ſolutae promiſſionem.
- xxv) Qualē poteſtatē habet Papa i purgatorij gñaliter talē habet
qliber Episcopus & cura in ſua dioceſi, & parochia ſpāliter.
- i) Optime facit Papa, q; nō poteſtate clauis (quā nullam habet)
ſed per modum ſuffragij, dat animabus remiſſionem.
- ij) Hominē praedicant, qui ſtaim, ut ſactus nūmus in ciſtam tū-
nieri, euolare dicunt animam.
- iiij) Certū eſt nūmo in ciſtam tinniente, augeri quaerſtum & auari-
ciam poſſe; ſuffragiū autē eccleſiae eſt in arbitrio dei ſolius.
- iiij) Quis ſciſi omnes animae in purgatorio uelint redimi, ſicut de
ſancto Seuerino & paſchali factum narratur?
- v) Nullus ſecurus eſt de ueritate ſuae contritionis; multo minus

- **Reformace ve Švýcarsku** – **Ulrich Zwingli** (Curych)
 - **Jean Kalvín** (Ženeva): ve Francii – **hugenoti**
 - v Anglii – **puritáni**
- **Kalvinismus** – ve 2. pol. 16. stol. rozšířen téměř ve všech evropských zemích mimo Holandska
 - severní Německo, Dánsko, Švédsko, Polsko, Uhry
- **1525** – luterství přijal velmistr Řádu něm. rytířů Albrecht Hohenzollernský, který se stal leníkem polského krále a zároveň světským knížetem
- **1521** – osmanská vojska dobyla Bělehrad (brána Uher)
- **1526** – bitva u Moháče (srpen; zahynul zde Ludvík Jagellonský)
- **1529** – Turci u Vídně odraženi
- **1541** – Uhry rozděleny na 3 části: střed: Budínský pašalík Süleymana I.
východ: Sedmihradsko
západ: pod Habsburky

- **Ferdinand I. – 1543:** představitelé nekatolických vyznání předložili na zemském sněmu návrh náboženské reformy na legalizaci konfese (odmítnuti)
 - **1545 – 1563:** Tridentský koncil: protireformační tažení (pravidla katolicismu)
 - **1546/1547: Šmalkadská válka:** protihabsburské povstání
kurfiřt Jan Fridrich poražen Karlem V.
 - **1555:** kurfiřt Jan Saský na říšském sněmu v Augšpurku předložil reformované **augšpurské vyznání** (Confessio Augustana), sepsané **Philippem Melanchtonem** (cuius regio, eius religio „koho vládá, toho víra“)
 - **1567:** příchod **jezuitského řádu** (do českých zemí pozván na podporu rekatolizace)
(1534: založeno Tovaryšstvo Ježíšovo Ignácem z Loyoly)
 - úřady byly společné jak pro rakouské, české a uherské země: tajná rada, dvorská rada a dvorská komora

Reformace ve Slezsku

- **20. léta 16. stol.** – Lutherovo učení se šířilo ze **Saska a Bavorska**
 - sekularizaci církevního majetku podporovali lehnicko-břežští Piastovci, braniborští Hohenzollernové a olešničtí Minstrberkové
- **Dolní Slezsko:**
- **1521:** centrem reformačního hnutí se stalo **Lehnicko a Břežsko**
 - 1535:** tamní kníže Fridrich II. vydal církevní řád, rozšířený v knížectví minsterberském a olešnickém, kde vládli potomci Jiřího z Poděbrad
 - 1523:** ve **Vratislavi** převzal faru kostela sv. Máří Magdalény kazatel Jan Hess
- **Horní Slezsko:**
 - 1523** – protestantismus zavedl krnovský Hohenzollern Jiří Braniborsko-Ansbašský: braniborsko-norimberský řád (Opolsko, Ratibořsko, Bohumínsko a Bytomsko)
 - 40.-50. léta.** – k reformaci se přihlásilo **bruntálské a frýdecké panství**
 - v **Opavě** protestanti získali převahu
 - spory mezi katolickými kněžími - Blažej Siebenloth a německými luterány - Martin Zenkfrey
 - 1555: zápas o správu farního chrámu Nanebevzetí P. Marie
 - 1569: smír dojednaný Janem starším z Vrbna
 - 1570: Siebenblot konvertoval k protestantismu
- Pokles prestiže katolické církve a úpadek řádů – útoky radikálních nekatolíků.

- **Jednota bratrská** – **Unitatis Fratrum**: reformační církev vzniklá před nástupem Jiřího z Poděbrad na český trůn, kdy bylo poraženo radikální „táborské“ husitství a umírněná církev podobojí v čele s Janem Rokycanou hledala kompromis s katolickou církví.
 - **1467**: založena na synodu ve Lhotce (oddělení od kališníků)
 - ovlivněna myšlenkami Petra Chelčického, který 1547 v Kunvaldu u Žamberka založil náboženskou obec
 - bratři vedli prostý život, řídili Písmem svatým
 - několik rodin tvořilo „sbor“, který se scházel po domech
 - volena: Širší rada (sněm)
v čele: Úzká rada (Starší) – 12 členů, 4 biskupové
- 2 směry: **tzv. Malá stránka** – vliv učení Petra Chelčického a valdenství
(kol. 1330 stoupenci něm. heretiků se usadili v již. Čechách)
 - orientována na studium Bible a víry
 - uzavření před okolním světem
- tzv. Velká stránka** – Lukáš Pražský; 30. l. 16. stol.: Jan Augusta
 - vzdělání a literární činnost, otevřenější
 - zakládání sborů ve městech

Kralická tiskárna

1578 – 1628

Archeologický výzkum Vlasty Fialové odhalil v letech 1956–1971 půdorys kralické tvrze a tajnou tiskařskou dílnu (nálezy literek, nástrojů, knižních kování a spon).



- **Archeologické výzkumy:**

- **1956/71:** Vlasta Fialová: **českobratrská tiskárna v Kralicích**

- (zal.1562 Janem Blahoslavem, vyplněna 1620/1)

- **1980:** Luboš Šebela: **českobratrský sbor v Ivančicích**

- (1558/71: Jan Blahoslav vedl tajnou tiskárnu, 1623 zánik)

- **2012:** Zdeněk Schenk: Přerov – „Na Marku“ **bratrský sbor** (d. 30 m, š. 6 m)

- škola Jednoty bratrské** ze 16. stol.

- bratrský kostelík** ze 16. stol. (za rekatolizace přejmenován
na sv. Marka)

- hrnčířská pec** z konce 15. stol.

Biskup Jan Blahoslav († 1571)

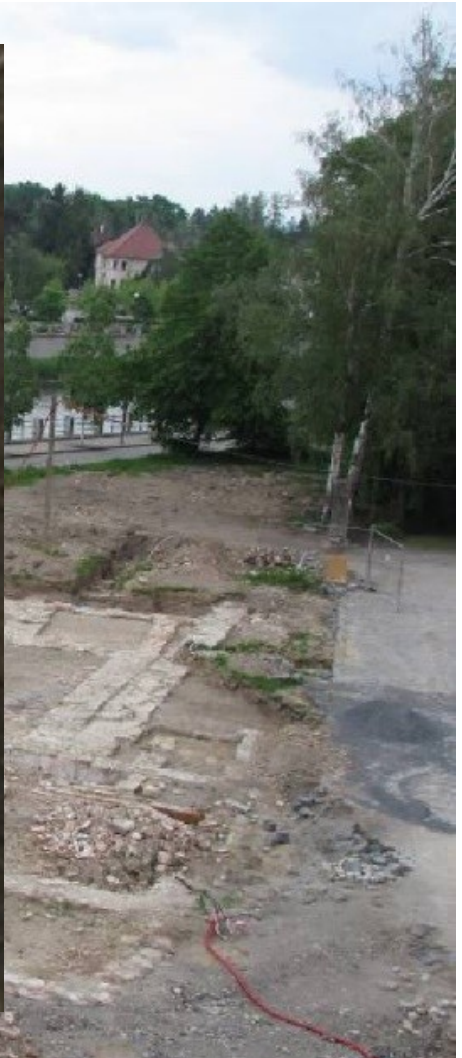
- pocházel z přerovské měšťanské rodiny
- od r. 1558 působil v Ivančicích
- z řečtiny přeložil Nový zákon
základ bible Kralické (1579 – 1594)



B



2012: Přerov – „Na Marku“



Novokřtěnci – Toufaři - Habáni

- Stoupenci reformačního náboženského hnutí Ulricha Zwingliho označováni jako:
 - a) **novokřtěnci** – protože křest přijímali v dospělosti
 - b) **toufaři** – z něm. täufer (křtít)
 - c) **habáni** – podle komunálního způsobu života v tzv. bratrských domech či dvorech zvaných Haushaben.
- Hnutí, které usilovalo o sociální reformu, zespolečnění majetku i výroby. Pro nábožensko-sociální radikalismus byli pronásledováni, vyháněni, zatýkáni i popravováni.
- **1524** – po porážce selské války vypovězeni z Německa, Rakouska a Švýcarska
- **1526** – usazovali se na Moravě, kde panovaly tolerantní náboženské poměry
- Zdatní řemeslníci byli v nábožensky tolerantním prostředí Moravy ochotně přijímáni na šlechtických panstvích.

- **1535** – zemský je sněm na popud Ferdinanda I. vypověděl ze země
- **1546** – vypovězení z Olomouce
- **1549** – vypovězení z Brna: část novokřtěnců odešla do Uher
část přešla na katolickou víru
- **2. pol. 16. stol.** – díky intervenci moravské šlechty nakonec směli na Moravě zůstat, a proto je toto období označováno jako „zlatý věk novokřtěnců na Moravě“
 - zruční hrnčíři a kamnáři, jejich výrobky byly kopírovány a napodobovány místními výrobci, protože habánská keramika se stala módní záležitostí
- **1622** – po porážce českých stavů byli kvůli nábožensko-sociální odlišnosti pronásledováni a v důsledku protireformačního tažení kardinála Dietrichštejna definitivně vypovězeni na základě dekretu Ferdinanda II. (17. 9. a do šesti týdnů se museli z Moravy vystěhovat a odejít do Uher)

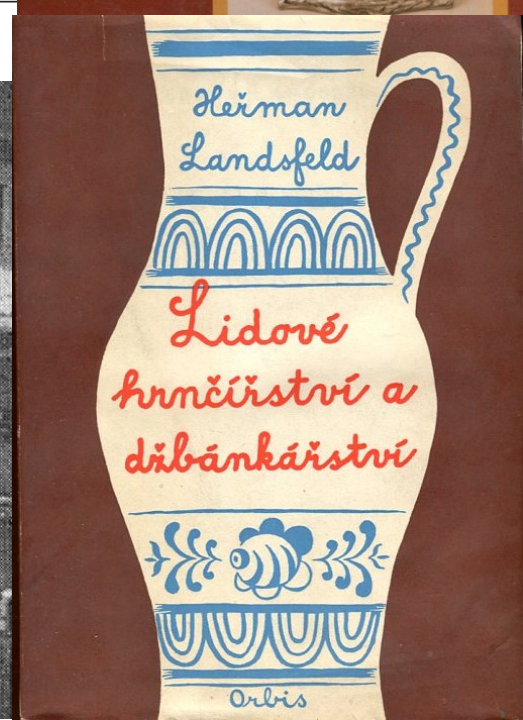
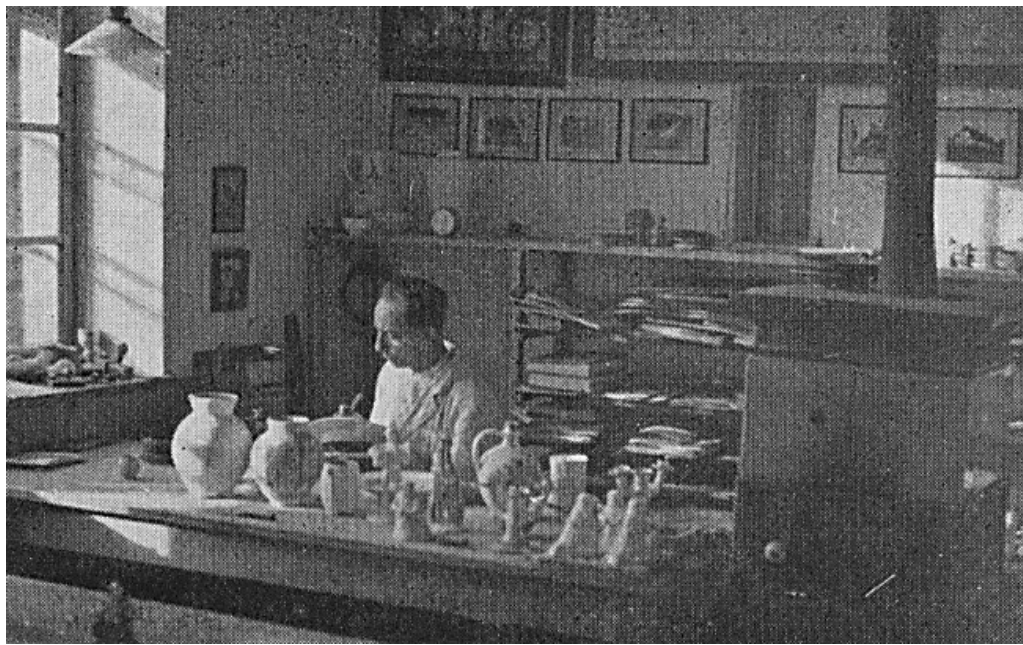
Heřman Landsfeld (1899 – 1984)

- Džbánkař, amatérský archeolog (cca 70 výzkumů)
- od 20. let: zkoumal habánskou keramiku historii výroby
- 30. l.: zaniklé dílny a střepiště:
Košolná, Sobotiště, Leváre Slovensku (Modra), po válce ve Strážnici Ostrožná N. Ves - první habánské pece
- 1966, 68-70: Stará Břeclav – výzkum (Šimkova ul.)
- 1976 – Středověké a novověké kachle, Strážnice
– výstava prezentovala ucelený vývoj kamnářské výroby od středověku do současnosti.

Lidové hrnčířství a džbánkařství - Besedy o řemesle džbánkářském, hrnčířském a kamnářském, Praha 1950.



1. Vykopávky H. Landsfelda, Sobotiště 1937, zahrada domu čp. 104. Z archivu H. Landsfelda.



Karel Černohorský

(1896 – 1982)

- legionář, úředník Obilního ústavu v Opavě
- dálkově vystudoval dějiny umění na UK v Praze
- SZM: 1921 - asistent
1935-1938 - ředitel
od 1938 numismatik v MZM
- v r. 1942 byl suspendován a úředně penzionován
- 1945-1948: pověřen vedením SZM
- 1948: ředitel MZM - brzy byl odvolán
- 1952-1956: věd. pracovník ARUB

- Počátky habánských fajánsí. Opava 1931.
- Moravská lidová keramika. Praha 1941.



K A R E L Č E R N O H O R S K Ý
MORAVSKÁ
LIDOVÁ KERAMIKA

Vladimír Scheufler

1922 –1995

- Studoval hudební vědu a národopis v Praze
- Po studiích působil v Městském muzeu v Ostravě
- Výzkumy na Jablunkovsku, Hlučínsku, Těšínsku a Vsetínsku
- 1953 – Ústav pro etnografii a folkloristiku v Praze
- Analýza souborů: Vsetín, Beroun, Bruntál

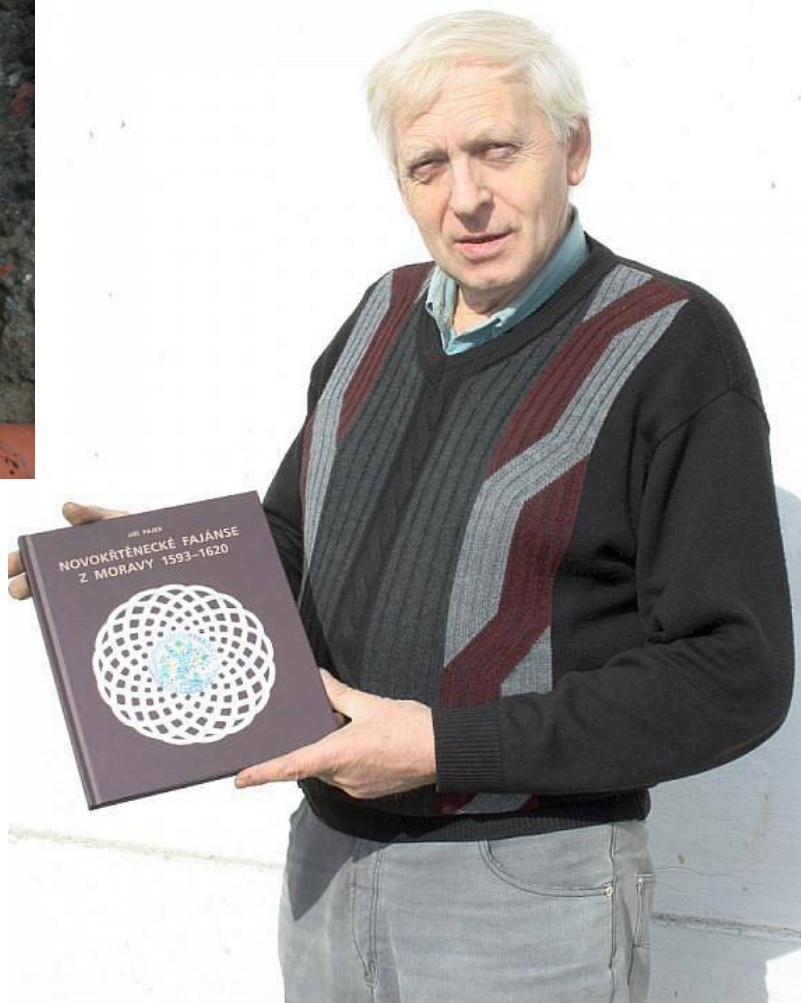
- SCHEUFLER, V.: Lidové hrnčířství v českých zemích. Praha 1972, 27–40.

-

82. Kroměříž 1983, 59–70.

- PEROUTKA, B. – URBACHOVÁ, E. – SCHEUFLER, V.: Hromadný nález keramiky ve vsetínském zámku a vsetínští hrnčíři, Český lid 56, 1969, s. 301–305.
- SCHEUFLER, V.: Novověké nálezy z Bruntálu a bruntálské hrnčířství nové doby, Časopis Slezského muzea 24, 1975, s. 32–42.





JIŘÍ PAJER STUDIE O NOVOKŘTĚNCÍCH



NAKLADATELSTVÍ ETNOS

Počátky novověké keramiky ve Strážnici. Strážnice 1983.

Nové výzkumy novokřtěneckých fajánsí na Moravě. In: středověké a novověké zdroje tradiční kultury. Brno 2006, 121–139.

Novokřtěnecké fajánse z Moravy 1593–1620. Soupis dokladů z institucionálních a privátních sbírek. Strážnice 2011.

Dambořice u Slavkova

- Kol. r. **1500** – hrnčíři se usadili na ulici Nové na rozhraní č. p. 31 a 32
(pozemky ve střední části ulice)

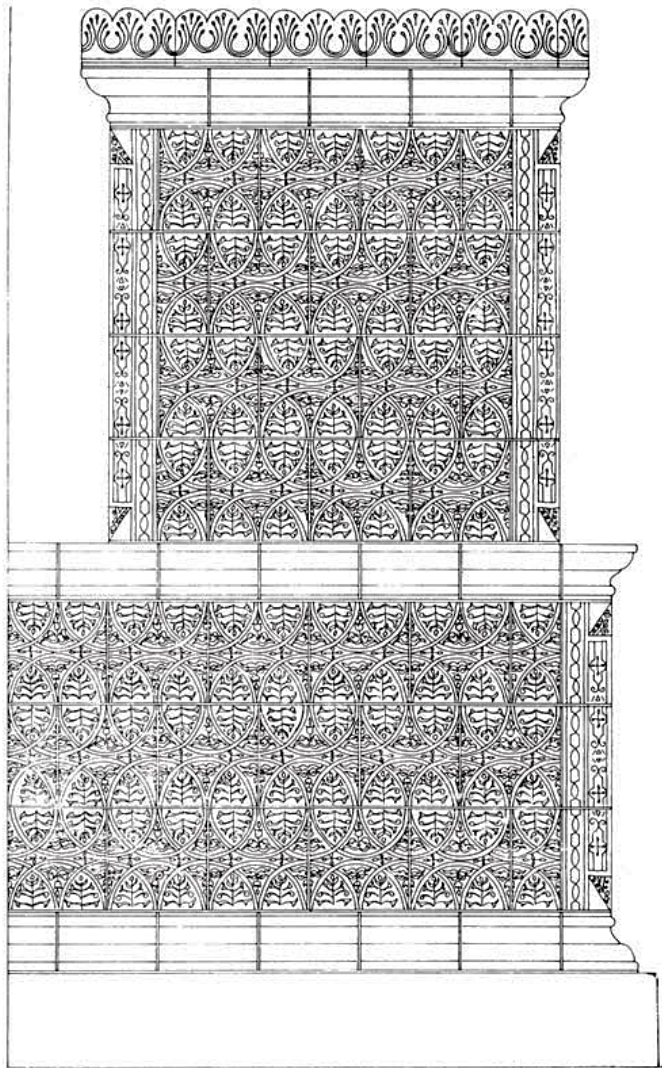
- Hrnčířskou výroba: **2 časové horizonty:**

a) předhabánská produkce: 1500 – 1550

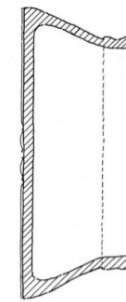
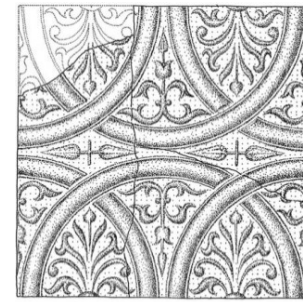
- domácí pozdně gotická tvorba: 1500 – 1530 - náboženské motivy
1530 – panství koupil Jan Kuna z Kunštátu, pán na Rožnově a Lukově
- domácí renesanční tvorba: 1530 – 1550 - antické motivy (portrétní, fantaskní)

b) habánská produkce: 1550 příchodem habánů 1549 – pozval je Petr z Kounic domácí tvorba zaniká

Habánská kamna – rekonstrukce raně novověkých kamen z mozaikových (tapetových) kachlů, Strážnice, 3/3 16. stol.



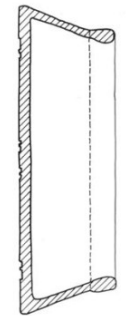
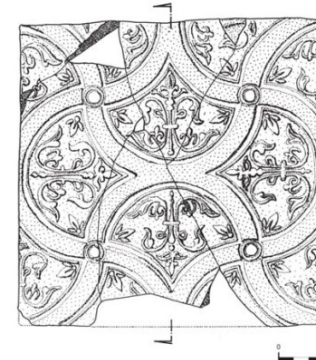
Brno-Panská 6-8: Od roku 1607 byl dům v rukou ochránců novokřtěnců, Oldřicha V. z Kounic (1569-1617) a jeho syna Fridricha z Kounic (1597-1639).



Habánský komorový kachel základní s mozaikovým **kružnicovým vzorem**. Brno, Panská 6-8, 1607-1617.



Napodobenina habánského komorové kachle s mozaikovým **srdéčkovým vzorem**.



Komorový kachel s mozaikovým **přibíjeným vzorem**.



Komorový kachel s mozaikovým **oválovým vzorem**.



Habánský komorový kachel základní s **pěti kruhovými prohlubněmi**.

- **Maxmilián II. – 1567:** zrušení basilejských kompaktát umožnilo šíření luterství
 - **1575:** ústně schválil tzv. **Českou konfesi**: vyznání víry nekatolických církví: luteránů a Českých bratří
- **Rudolf II. – 1583:** císařský dvůr přestěhován z Vídně do Prahy
 - protireformace** – papežský nuncius přesvědčil císaře, aby do úřadů jmenoval katolíky:
 - kancléř: **Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic (horlivý katolík)**
 - místodržící: **Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka**
Jaroslav Bořita z Martinic
 - protestantská strana: jediný nekatolík u císařského dvora
 - prezident dvorské komory: **Ferdinand Hofman z Grünbüchlu**
 - 1600:** odvolán a nahrazen Jakubem Breunerem
- **1609:** Rudolf II. vydal **Majestát na náboženskou svobodu**: náboženská práva přiznána všem vrstvám
- **1612:** spory o výstavbu protestantských kostelů na katolických panstvích (v Hrobech)

- **Ferdinad Štýrský – 1617:** českým králem zvolen radikální katolík (posílení katolické šlechty)
 - **1619:** nastupuje vládu v rakouských zemích jako Ferdinand II.
 - **23. května 1618** – stavovská opozice vedená s Jindřichem Matyášem Thurnem
 - císařští místodržící s písařem Fabriciem vyhozeni do hradního příkopu
- **Třicetiletá válka** – **protestantská unie:** 1619 zvolen Fridrich Falcký
Anglie, Francie, Nizozemí, Dánsko, Švédsko, Sasko, Braniborsko
 - **katolická liga:** Maxmilián Bavorský
Rakousko, Polsko, Uhry, Litva, papežský dvůr
- **1618 – 1620:** válka česká – první fáze českého stavovského povstání, porážka na Bílé hoře (8. listopadu)
 - 21.6.1621 staroměstská exekuce: poprava 27 účastníků odboje
- **1621 – 1623:** válka falcká – porážka Fridricha Falckého
- **1625 – 1629:** válka dánská – r. 1629: mír v Lübecku, Albrecht z Valdštejna (velitel habsburského vojska)

- **Rekatolizace** – probíhala po celou dobu třicetileté války
 - cíl: sjednocení země z náboženského hlediska
 - 1624: ustaveny rekatolizační komise
 - 1629: zpovědní seznamy (doklad: zpovědní cedulky)
restituční edikt: vrácení majetků katolické církvi, o která přišla od r. 1552 (zrušen 1635)
- **1627** – zrušen Rudolfův majestát a veškerá privilegia nekatolických náboženství
 - vydáno Obnovené zřízení zemské (pro Čechy)
- **1628** – vydáno Obnovené zřízení zemské (pro Moravu)
- 1629 – 1635: válka švédská – švédská vojska pronikla do Čech, po smrti Gustava II. Adolfa zatlačena na sever
- 1635 – 1648: válka švédsko-francouzská – 24. 10. uzavřen Vestfálský mír
- **Důsledky** – změna mocenských poměrů v Evropě: pokles významu Rakouské monarchie ve prospěch Francie a Švédska
 - úbytek obyvatel: Čechy: z 1 700 000 kol. pol. 17. stol. 950 000; Morava: z 900 000 cca 600 000
 - hospodářský úpadek: zánik vesnic, vypalování měst, utlumení obchodu
 - konfiskace majetků nekatolíků
 - utužení nevolnictví

Literatura

- JUST, J. – MATÉJKA, O. – NEŠPOR, Z.: Luteráni v českých zemích v proměnách staletí. Praha 2009.
- JUST, J.: 9. 7. 1609 - Rudolfův Majestát: Světla a stíny náboženské svobody. Praha 2009.
- MEUSEL, Alfred. Tomáš Müntzer a jeho doba. Praha 1957.
- NODL, M.: Utrakvismus a Jednota bratrská na rozcestí. Dobový kontext náboženské konverze Jana Augusty. Marginalia Historica IV, 1999.
- ŘÍČAN, R.: Dějiny Jednoty bratrské. Praha 1957.
- PÁNEK, J.: Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547–1577, Praha 1982.